

Onbegrensde samenwerking van school naar duurzaam werk

Onderzoek naar de indeling van
Doorstroompuntregio's en arbeidsmarktregio's

JANUARI 2024

Projectnummer P0310

Onderzoek in opdracht van het ministerie van SZW en het ministerie van OCW

Auteurs: Noortje Hippert & Mirjam Engelen m.m.v. Jildou Talman

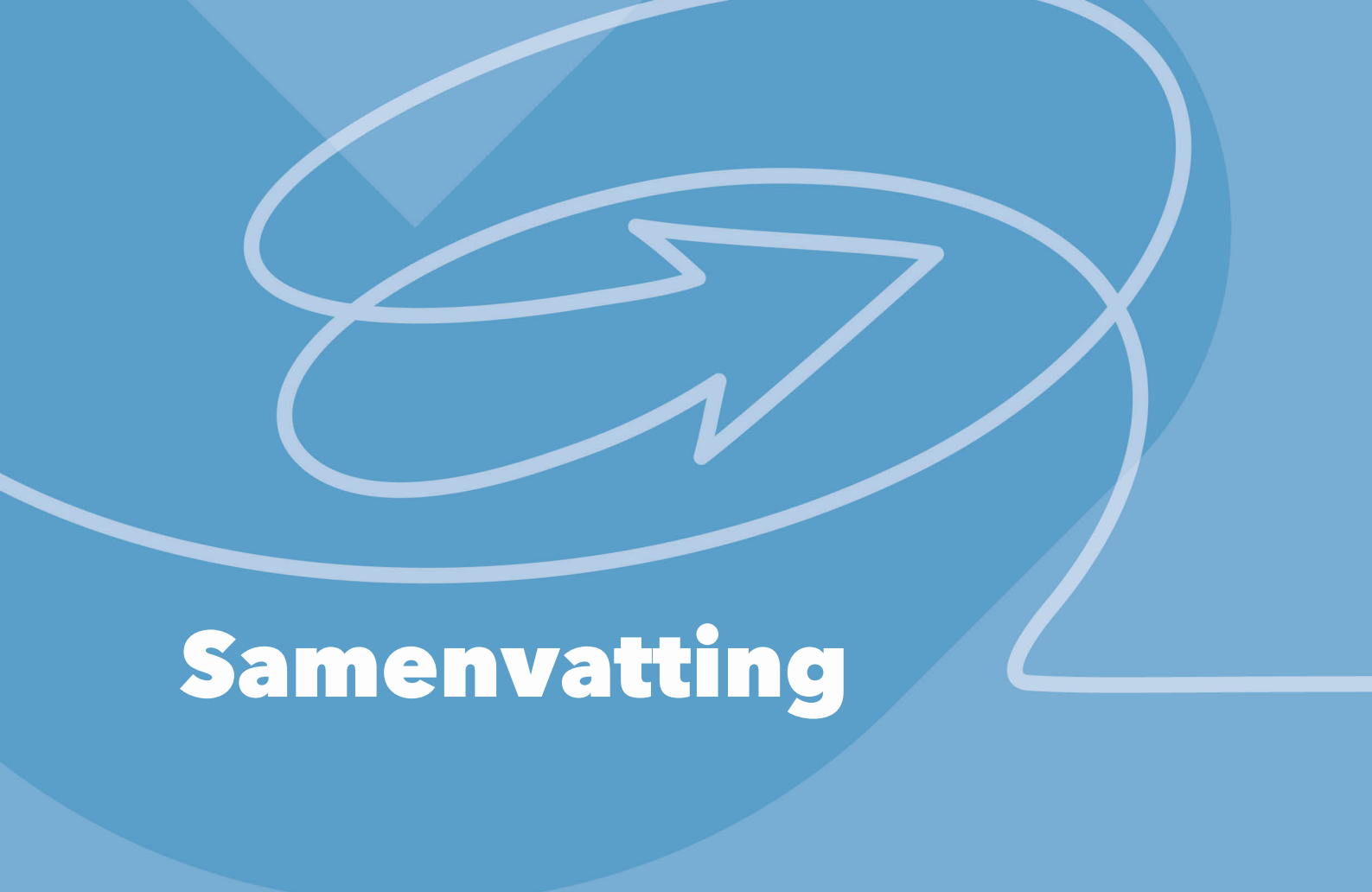
© 31 januari 2024 | De Beleidsonderzoekers | www.beleidsonderzoekers.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt via druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Inhoud

Samenvatting

1.	Inleiding	7
1.1	Aanleiding en achtergrond	7
1.2	Doel- en vraagstelling van het onderzoek	8
1.3	Onderzoekverantwoording	9
1.4	Leeswijzer	10
2.	Huidige regio-indelingen: stand van zaken	11
2.1	Verschillende soorten regio-indelingen	11
2.2	De samenwerking in de regio's	12
2.3	Toekomst door nieuwe wetsvoorstellen leeft onder regio's	14
3.	Invloed regio-indeling op de samenwerking	15
3.1	Kwaliteit samenwerking niet afhankelijk van regio-indeling	15
3.2	Grenzen gelijktrekken zorgt niet direct voor betere ondersteuning jongeren	16
3.3	Aanpassen regio-indeling overlaten aan regio's zelf	18
4.	Dilemma's in de toekomstige samenwerking	20
4.1	Behoeftte aan duidelijkere kaders en communicatie	20
4.2	Lichte voorkeur van regio's voor nog meer ontschotting	21
4.3	Jeugdzorg wordt gemist in de aanpak	21
4.4	Meer overeenstemming met primair en voortgezet onderwijs	21
Bijlage 1:	Deelnemers aan het onderzoek	23

Samenvatting

OCW en SZW werken aan een wetsvoorstel 'Van school naar duurzaam werk' waarin Doorstroompunt (voorheen RMC) en Arbeidsmarktregio (AMR) meer zullen samenwerken om jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt te begeleiden in de overgang van school naar werk. Tijdens regionale bijeenkomsten met professionals van scholen, gemeenten en Doorstroompunten begin 2023 kwam de niet-overlappende indeling van de AMR's en de Doorstroompunten naar voren als mogelijke belemmering in de uitvoering van het nieuwe wetsvoorstel.

Bovenstaande ontwikkelingen leiden ertoe SZW en OCW in het najaar van 2023 onderzoek hebben laten uitvoeren naar de indeling van de Doorstroompuntregio's en de AMR's, de effecten van deze indelingen op de samenwerking tussen scholen, doorstroompunten en gemeenten, en mogelijke oplossingen voor knelpunten in de uitvoering. Dit rapport geeft de resultaten van dit onderzoek. Op deze plek treft u een korte samenvatting aan.

Aan de hand van een achttal groepsgesprekken in acht regio's en enkele losse aanvullende en voorbereidende gesprekken is onderzocht of de Doorstroompuntregio's en AMR's het van meerwaarde vinden om de regio-indeling van de AMR en het Doorstroompunt volledig te laten overlappen en dus congruent te maken. Op basis dit onderzoek concluderen we dat het veranderen van de regio-indeling op dit moment niet verstandig is.

De redenen hiervoor zijn:

- **De meeste regio's willen de regio-indeling (nu) niet aanpassen.**

De meeste professionals binnen de Doorstroompuntregio's en AMR's zeggen dat ze momenteel geen baat hebben bij het gelijktrekken van Doorstroompuntregio's en AMR's. Een niet congruente regio-indeling van Doorstroompunt en AMR is geen belemmering om binnen de huidige regio-indeling de nieuwe wetsvoorstellen uit te werken. Regio's willen de huidige regio-indeling graag onveranderd houden.

- **Kwaliteit van de samenwerking en gelijkvormigheid hangen niet 1 op 1 met elkaar samen.**

De kwaliteit van de samenwerking hangt vooral af van vertrouwen onderling en het werken vanuit een gezamenlijk doel. Daarbij zijn korte lijnen, goed contact tussen actoren en 'weten bij wie je moet zijn' van belang. Het gelijk laten vallen van de regio's draagt daar niet direct aan bij volgens regio's. Het opnieuw indelen van de regio's betekent dat er dan nieuwe samenwerkingsverbanden moeten worden opgezet en vormgegeven. Dit leidt af van de taak de wetsvoorstellen goed uit te werken op regionaal (en lokaal) niveau.

- **Voor een jongere is de bereikbaarheid van het Doorstroompunt van belang, dit staat los van welke regio-indeling dan ook.**

Jongeren denken niet in grenzen en regio's, maar in bereikbaarheid en toegankelijkheid. Om jongeren zo goed mogelijk te ondersteunen moet er, naast regionaal, vanuit lokaal oogpunt worden meegewogen welke indeling het best past. Het Doorstroompunt moet voor een jongere lokaal goed bereikbaar zijn, zo mogelijk door aanwezigheid op school (wanneer de jongere nog niet uitgevallen is). Voor jongeren zijn daarom zowel een regionale als lokale benadering van belang zeggen de regio's. De precieze indeling van de regio is volgens de regio's minder belangrijk dan de bereikbaarheid voor de jongeren zelf.

- **Verandering leidt in eerste instantie tot drukte op bestuurlijk niveau.**

Wanneer regio's verplicht de regio-indeling moeten wijzigen, gaat dit hen - zo zeggen zij - moeite en tijd kosten om nieuwe of andere samenwerkingsverbanden vorm te geven. Regio's zeggen dat een dergelijke bestuurlijke hervorming vaak moeizaam verloopt. De regio's stoppen hun energie liever in het verder omzetten van het wetsvoorstel in een regionale aanpak. Enkele deelnemers geven aan dat zij zich kunnen voorstellen dat een regio-indeling met volledige overlap in de toekomst mogelijk handig kan zijn, mits er dan ook een gelijke indeling is van de regio's voor jeugdzorg omdat de jeugdzorg voor kwetsbare jongeren ook een belangrijke schakel vormt. Ook deze deelnemers vinden echter dat de indeling op dit moment niet echt prioriteit heeft.

- **Als gemeenten of regio's echt last hebben van de regio-indeling, zullen ze zelf wel vragen of ze mogen veranderen**

Gemeenten kunnen - wanneer zij daar behoefte aan hebben - aansluiten bij een andere Doorstroompuntregio. Daar moeten ze een aanvraag voor indienen en hier goedkeuring voor krijgen bij het ministerie van OCW. Regio's vragen zich af waarom je een regio-indeling op zou leggen, aangezien gemeenten of regio's bij belemmering van de regio-indeling zelf de indeling kunnen aanpassen. Ook in 2023 zijn een aantal gemeenten onderdeel uit gaan maken van een ander Doorstroompunt.

- **Niet-overlappende regio-indelingen lijkt eerder gebruikt te worden als excuus waarom de samenwerking niet goed verloopt dan de oorzaak hiervan**

Op basis van de uitgevoerde focusgroepen concluderen we dat de regio-indeling van AMR en Doorstroompunt die niet congruent is, geen problemen veroorzaakt wanneer je kijkt naar het oppakken en begeleiden van jongeren naar school of werk. Wel vormt een niet congruente indeling een uitstekend excuus dat te gebruiken is om uit te leggen waarom samenwerking soms niet goed verloopt. Wij concluderen op basis van de uitgevoerde focusgroepen dat een congruente indeling niet altijd zorgt voor een goede samenwerking en dat een niet congruente indeling de samenwerking niet in de weg hoeft te staan¹.

Alles overziend is ons advies om de regio-indeling op dit moment **niet** van bovenaf te wijzigen. Ook is ons advies dat de ministeries van OCW en SZW de regio's niet actief stimuleren zich opnieuw in te delen, dit leidt hoogstens tot hakken die dieper in het zand gaan. Alles overziend denken wij dat het verstandiger is de regie over dit onderwerp aan de gemeenten en de regio's te laten.

¹ Je zou dit kunnen vergelijken met de problemen die soms binnen gemeenten worden ervaren met de AVG. Dan blijkt vaak dat de AVG als excuus wordt gebruikt om niet te hoeven (kunnen) samenwerken.

Inleiding

1.1 Aanleiding en achtergrond

Momenteel wordt er gewerkt aan twee wetsvoorstellen die consequenties hebben voor de samenwerking tussen Doorstroompunten (voorheen RMC's) en arbeidsmarktregio's (AMR's). Ten eerste werken OCW en SZW samen aan een het wetsvoorstel "van school naar duurzaam werk"²³⁴, dat vraagt doorstroom van voortijdig schoolverlaters en jongeren met een startkwalificatie naar werk een plek te geven in de regionale programma's. De AMR neemt - op basis van dit voorstel - voortaan deel aan het regionaal programma, dat onder leiding van het Doorstroompunt wordt opgesteld. Met het wetsvoorstel wordt beoogd een ketenaanpak te realiseren en zo te voorkomen dat jongeren tot en met 27 jaar die niet zelfredzaam zijn uit beeld verdwijnen. Het doel van het wetsvoorstel "van school naar duurzaam werk"⁵ is om kansengelijkheid te vergroten door jongeren met (een risico op) een afstand tot de arbeidsmarkt waar nodig te ondersteunen bij de overgang van school naar werk en bij het behouden van werk bij (dreigende) werkloosheid. Het wetsvoorstel verplicht scholen, Doorstroompunten en gemeenten om samen te werken in de totstandkoming en uitvoering van een regionaal programma, vormgegeven met een gezamenlijk budget. Deze wetswijziging moet bijdragen aan een betere overgang van school naar werk van (kwetsbare) jongeren. Een goede

² Wetsvoorstel "van school naar duurzaam werk"

³ Kamerbrieven II, 2022/23, 26 695, nr. 140

⁴ Kamerbrieven II, 2023-2024, 26 695, nr. 143

⁵ Wetsvoorstel "van school naar duurzaam werk"

samenwerking tussen alle bij jongeren betrokken partijen is daarbij van groot belang. Om de samenwerking gemakkelijker te laten verlopen zorgt de wet ervoor dat scholen, Doorstroompunten en gemeenten op casusniveau benodigde gegevensuitwisseling kunnen regelen. Bovendien zijn deze partijen verplicht de totstandkoming en uitvoering van een regionaal programma te organiseren, waarbij gezamenlijk afspraken zijn vormgegeven.

Ten tweede werkt SZW aan een vernieuwing van de arbeidsmarktinfrastructuur⁶, waarvoor aanpassing van de wet- en regelgeving SUWI nodig is. Het voornemen is om het huidige netwerk van regionale samenwerkingspartners in de AMR uit te breiden, onder meer met post-initiële onderwijspartners voor de bij- en omscholing van werkzoekenden. Samen dienen zij vorm te geven aan een regionaal meerjarenprogramma, waarbij de samenwerking tussen alle betrokken partijen in de uitvoering wordt bevorderd.

Kortom: de rol van de partijen die in de regio samenwerken wordt in de toekomst groter, maar de regio-indelingen van Doorstroompunten en AMR's verschillen in de meeste gevallen van elkaar. De vraag is of dit in de toekomst voor problemen gaat zorgen in de samenwerking en of het daarom verstandig is hierop te anticiperen door de regio-indeling van de Doorstroompunten aan te passen op de AMR's.

In 2020 heeft KBA Nijmegen een onderzoek uitgevoerd naar de indeling van toenmalige RMC-regio's en AMR's⁷. Op basis van een enquête en verdiepende casestudies met zes regio's kwam uit het onderzoek naar voren dat de bestaande indeling van RMC-regio's en AMR's in de meeste gevallen niet tot problemen leidt. De benoemde knelpunten hebben te maken met de kwaliteit van de samenwerking in de regio's, waar de meeste regio's niet te maken hebben met indelvingsvraagstukken. Uit het onderzoek bleek geen urgentie te zijn om tot een landelijke, nieuwe indeling van RMC- en AMR-regio's te komen. Ander onderzoek uit 2023 naar de regio-indeling van zorg-regio's laat zien dat het niet gewenst is om de regio-indeling middels een top-down benadering op te leggen⁸.

1.2 Doel- en vraagstelling van het onderzoek

Het wetsvoorstel "van school naar duurzaam werk"⁹, waar de ministeries van SZW en OVC samen aan werken, is de directe aanleiding voor dit onderzoek. De vraag daarbij is of de verschillen in de indeling van Doorstroompunten en AMR's de samenwerking in de regio belemmert en of te verwachten is dat de samenwerking beter verloopt wanneer de regio-indelingen beter op elkaar aansluiten. Daarmee is het doel van dit onderzoek om inzicht te geven in de huidige regio-indeling en samenwerking tussen de Doorstroompunten en AMR's, en de verschillende scenario's die daarbij denkbaar zijn in de toekomst.

⁶ Kamerbrieven II, 2022-2023, 33 566, nr. 108

⁷ *Samenwerking binnen grenzen*. Onderzoek naar de indeling van RMC-regio's en arbeidsmarktregio's. KBA Nijmegen (2020)

⁸ *Regio-indelingen zorg en welzijn: een onderzoek naar congruentie, effectiviteit en legitimatie*. AEF (2023)

⁹ Wetsvoorstel "van school naar duurzaam werk"

De hoofdvraag van dit onderzoek is daarmee als volgt:

In hoeverre vormt de huidige regio-indeling van Doorstroompunten een belemmerende factor bij de toekomstige samenwerking tussen Doorstroompunten en arbeidsmarktregio's en kan herindeling van de Doorstroompuntregio's de knelpunten oplossen en samenwerking faciliteren?

1.3 Onderzoekverantwoording

Het onderzoek bestond uit een literatuurstudie, een aantal verkennende interviews, focusgroepen met acht verschillende regio's en een aantal aanvullende interviews met deelnemers die tijdens de focusgroep niet aanwezig konden zijn. Hieronder is een korte toelichting weergegeven op de verschillende fases in het onderzoek.

1.3.1 Verkenningfase

Het onderzoek startte met een korte literatuurstudie en verkennende interviews. De literatuurstudie richtte zich op het in kaart brengen van de verschillende regio's en eerdere onderzoeken die gedaan zijn naar de regio-indelingen. De verkennende interviews zijn voorafgaand aan de focusgroepen gehouden om zicht te krijgen op de regio-indelingen en regio's die mogelijk interessant zijn om in het onderzoek te betrekken. In bijlage 1 is uitgewerkt met wie we gesproken hebben.

1.3.2 Werving en uitvoering focusgroepen

In totaal hebben er acht focusgroepen plaatsgevonden met verschillende regio's. Bij vier regio's stond daarbij een Doorstroompunt centraal, en bij de andere vier regio's een AMR. Dit deden we om inzicht te verkrijgen in zowel de samenwerking tussen een Doorstroompunt met meer AMR's als de variant met één AMR met meer Doorstroompunten. In totaal zijn twee AMR's en Doorstroompunten met volledige overlap geselecteerd, drie centrale AMR's die samenwerken met verschillende Doorstroompunten en drie Doorstroompunten die samenwerken met verschillende AMR's¹⁰. Er is gekozen om (deels) met andere regio's in gesprek te gaan dan de regio's die eerder onderzocht zijn in de casestudies van het onderzoek van KBA Nijmegen¹¹.

Deelnemers uit de focusgroepen werden benaderd via één, twee of drie contactpersonen, die deel wilden nemen met hun regio aan ons onderzoek. In hun eigen netwerk hebben zij minstens een vertegenwoordiger van een Doorstroompunt, een vertegenwoordiger van een AMR, en een vertegenwoordiger van een contactschool benaderd. De gegevens van contactpersonen werden door de onderzoekers online gevonden op de gegevenspagina van de Doorstroompunten, via de projectleiders jeugdwerkloosheid waarmee de ministeries van OCW en SZW contact hebben en via de AMR's waarmee het ministerie van SZW contact heeft. Daarnaast werd het onderzoek aangekondigd door de ministeries, waardoor een deel van de regio's zich vrijwillig heeft aangemeld bij de onderzoekers. De werving en uitvoering van de

¹⁰ Zie bijlage 1 voor deelnemende Doorstroompunten en AMR's.

¹¹ *Samenwerking binnen grenzen*. Onderzoek naar de indeling van RMC-regio's en arbeidsmarktregio's. KBA Nijmegen (2020)

focusgroepen is in twee maanden afgerond (november en december 2023) en kende dus een relatief korte doorlooptijd.

Het aantal deelnemers per focusgroep varieerde van minimaal drie deelnemers tot maximaal tien deelnemers. Het aantal deelnemers was mede afhankelijk van de hoeveelheid Doorstroompunten en AMR's dat binnen de regio valt. Deelnemers bestonden onder andere uit vertegenwoordigers van contactscholen, contactgemeenten van het Doorstroompunt en centrumgemeenten van de AMR. De expertisegebieden lopen uiteen van de arbeidsmarkt, via het sociaal domein tot het onderwijs en werk en inkomen. Sommige deelnemers werken sinds relatief kort in hun huidige functie, anderen werken al vele jaren op het terrein van bijvoorbeeld jeugdwerkloosheid.

1.3.3 Rapportage en reflectie

De inzichten die zijn opgedaan uit de focusgroepen zijn geïntegreerd met de eerdere inzichten uit de literatuurstudie en verwerkt in dit conceptrapport. Dit conceptrapport hebben we voorgelegd aan de deelnemende regio's, om te toetsen of zij zich konden vinden in de bevindingen. De terugkoppeling vanuit de regio's hebben we meegenomen in de eindrapportage.

1.4 Leeswijzer

Naast dit inleidende hoofdstuk bestaat het rapport uit de volgende hoofdstukken:

Hoofdstuk 2 beschrijft de stand van zaken rondom de huidige regio-indelingen van Doorstroompunten en AMR's. We gaan hierbij onder andere in op de variatie in regio-indelingen en de samenwerking in de regio's. Afsluitend omschrijven we kort de reactie op de wetsvoorstellen van deelnemende regio's.

Hoofdstuk 3 geeft de conclusies uit het onderzoek weer over de invloed van regio-indelingen op de samenwerking in de regio's. Daarbij gaan we dieper in op de invloed van de regio-indeling op de kwaliteit van de samenwerking, het scenario wanneer grenzen wel gelijk worden getrokken, en de behoeften van regio's zelf.

Hoofdstuk 4 sluit het rapport af met dilemma's rondom de toekomstige samenwerking van de regio's.

Huidige regio-indelingen: stand van zaken

In dit hoofdstuk beschrijven we de variëteit van de verschillende regio-indelingen en de manieren waarop deelnemende regio's met elkaar samenwerken. Dit geeft meer inzicht in de samenwerkingsvormen in de regio's.

2.1 Verschillende soorten regio-indelingen

De meeste Doorstroompuntregio's en AMR's hebben een regio-indeling waar geen volledige overlap is. Dit gaat bijvoorbeeld om meer Doorstroompuntregio's die in een of meer AMR's vallen, of andersom (zie afbeelding 1). Bovendien zijn er soms gemeenten die als enige gemeente van een andere AMR bij een Doorstroompuntregio zitten (Voorschoten is hiervan een voorbeeld). Een klein aantal regio's overlappen volledig (bijvoorbeeld Flevoland). Er zijn ook regio's die volledige overlap vertonen met meerdere Doorstroompuntregio's. De grenzen van de Doorstroompuntregio's liggen hier tot de grenzen van de AMR, maar er is sprake van meerdere Doorstroompunten (dit is bijvoorbeeld het geval in Noord-Holland of Friesland).

NB. De ingekleurde, genummerde regio's zijn de Doorstroompuntregio's. De zwarte lijnen weergeven de omtrekken van de arbeidsmarktregio's (AMR's).

RMC regio's (Regionaal Meld- en Coördinatiepunt)

1. Noord-Groningen-Eemmond	2. Friesland Noord
3. Centraal en Westelijk Groningen	4. Oost-Groningen
5. Friesland-Oost	6. Noord en Midden Drenthe
7. Zuidwest Friesland	8. Kop van Noord-Holland
9. Zuidoost Drenthe	10. Zuidwest Drenthe
11. West-Friesland	12. Noord-Kennemerland
13. IJssel-Vecht	14. Flevoland
15. West-Kennemerland	16. Agglomeratie Amsterdam
17. Noordwest Veluwe	18. Twente
19. Gooi en Vechtstreek	20. Stedendriehoek
21. Zuid Holland Noord	22. Eem en vallei
23. Utrecht	24. Zuid-Holland-Oost
25. Haaglanden/Westland	26. Achterhoek
27. Arnhem	28. Rivierenland
29. Rijnmond	30. Zuid-Holland-Zuid
31. Rijk van Nijmegen	32. Noord-Oost-Brabant
33. West-Brabant	34. Midden-Brabant
35. Oosterschelde regio	36. Walcheren
37. Zuidoost-Brabant	38. Gewest Limburg-Noord
39. Zeeuws-Vlaanderen	40. Gewest Zuid-Limburg

Afbeelding 1. Regio-indelingen Doorstroompuntregio's en AMR's. De AMR's zijn te herkennen aan de zwarte grenzen, waar de Doorstroompuntregio's de verschillende kleuren en getallen bevatten.

Bron: www.regioatlas.nl

De huidige regio-indeling van Doorstroompunten en AMR's komt voornamelijk voort vanuit in het verleden gemaakte keuzes. Daarbij is de pendel¹² van scholieren soms anders dan de pendel van werkende mensen. De indeling van de Doorstroompunten kent meestal een logica vanuit de schoolgaande jeugd en de grotere mbo's in een regio, de indeling van de AMR's is vooral gemaakt om werkgevers goed te kunnen bedienen¹³. Momenteel kunnen gemeenten zelf bepalen bij welk Doorstroompunt ze willen horen. Hiervoor dienen zij een aanvraag te doen bij het ministerie van OCW om goedkeuring te krijgen voor een herindeling. Het veranderen van de AMR vraagt om overleg met onder andere UWV. Gemeenten kunnen er zelf voor kiezen om van de ene arbeidsmarktregio over te stappen naar een andere¹⁴. Zij kunnen zodoende zelf een verzoek indienen om de AMR te wijzigen.

2.2 De samenwerking in de regio's

Regio's hebben verschillende vormen in de samenwerking bij het ondersteunen van jongeren. Afhankelijk van de regio-indeling verschillen de netwerken rondom de jongere in grootte. Zo is het in overlappende regio's mogelijk om met drie personen te werken in de samenwerking: een contactpersoon voor de contactgemeente, een voor de contactschool en een voor de

¹² Het heen en weer reizen tussen school en thuis.

¹³ <https://www.werk.nl/arbeidsmarkt/informatie/regio/waarom-arbeidsmarktregios>

¹⁴ <https://www.samenvoordeklant.nl/procedure-overstap-van-een-gemeente-naar-een-andere-arbeidsmarktregio>

centrumgemeente¹⁵. Deze functies kunnen natuurlijk ook door meerdere personen worden uitgevoerd. Wanneer er met meerdere Doorstroompuntregio's en/of AMR's overlappen, zijn er meerdere samenwerkingsverbanden nodig. Als een Doorstroompunt bijvoorbeeld in twee AMR's ligt, moet het Doorstroompunt twee samenwerkingsverbanden hebben: die met de ene AMR en de andere AMR. Een minder congruente indeling zorgt ervoor dat er meerdere samenwerkingsverbanden nodig zijn.

In de uitvoering vertonen functies die moeten samenwerken in de regio overlap, de functietitels die regio's zelf gebruiken kan verschillen. Bovendien is er een verschil vanuit welke organisatie personen werken. Bij sommige regio's is bijvoorbeeld de Doorstroompuntcoördinator in dienst van de centrumgemeente. Bij grotere Doorstroompunten zien we soms een extra functie van iemand die als ZZP'er werkzaam is voor de hele regio, en dus volledig onafhankelijk van alle gemeenten en scholen kan handelen als coördinator van het Doorstroompunt.

Daarnaast varieert de aanpak ter ondersteuning van de jongere per regio. Waar, wanneer en hoe de jongere wordt opgepakt wanneer deze uitvalt van school of werk verschilt. In de ene regio heeft bijvoorbeeld de contactschool een grote rol wanneer een jongere uitvalt van school, terwijl in de andere regio het Doorstroompunt meer aan zet is wanneer een jongere dreigt uit te vallen. Zo zijn er op sommige scholen medewerkers van het Doorstroompunt of van de gemeente¹⁶ aanwezig die jongeren die dreigen uit te vallen oppakken, in andere regio's is dit niet het geval.

Tijdens het onderzoek zijn we niet diep ingegaan op de wijze waarop de gelden die de regio's krijgen vanuit het Rijk precies worden verdeeld. Wel is ons opgevallen dat de financiering niet overal gelijk loopt. In grote lijnen lijken er twee varianten te zijn: in de ene variant wordt het geld voor het Doorstroompunt regionaal gehouden en als regio besteed en in de andere variant wordt het geld doorgesluisd (volgens een bepaalde verdeelsleutel) naar de gemeenten in de regio. We kunnen ons voorstellen dat de wijze waarop het geld verdeeld wordt invloed heeft op de manier waarop gemeenten denken over het eventueel aanpassen van de regio-indeling.

Het verschilt per gemeente hoe de contacten verlopen met de Doorstroompunten. De ene gemeente weet het Doorstroompunt goed te vinden en werkt intensief samen met het Doorstroompunt. In andere gemeenten is het contact gemeente en Doorstroompunt minder intensief. Doorstroompunten zeggen zelf ook dat ze een beter of intensiever contact hebben met de ene gemeente dan met de andere. Dit is ook afhankelijk van de eigen doelen en visies van de gemeenten. Sommige gemeenten richten zich bijvoorbeeld specifiek op de doelgroep jongeren, waar andere gemeenten deze focus op jongeren niet hebben en hen behandelen zoals alle burgers die naar werk zoeken. Deze laatste variant zorgt voor een minder intensieve samenwerking tussen Doorstroompunt en gemeente.

Het aantal geplande overleggen van betrokkenen bij Doorstroompunten en AMR's varieert. Dit is bijvoorbeeld mede afhankelijk van hoe dicht op de uitvoering van de gemeente en het Doorstroompunt zijn georganiseerd. Sommige Doorstroompunten en AMR's hebben structurele overleggen die bijvoorbeeld maandelijks plaatsvinden, waar andere Doorstroompunten en

¹⁵ Elke regio heeft een contactgemeente voor de Doorstroompunt-functie voortijdig schoolverlaten. Ook heeft elke regio een contactschool, die de andere scholen vertegenwoordigt. De centrumgemeente de centrale gemeente in de AMR.

¹⁶ In het kader van de Participatiewet.

AMR's elkaar jaarlijks structureel spreken tijdens een overleg. We merkten als onderzoekers tijdens onze focusgroepen dat in de ene regio de band veel hechter was dan in de andere regio.

2.3 Toekomst door nieuwe wetsvoorstellen leeft onder regio's

Alle deelnemende regio's zijn op de hoogte van het wetsvoorstel 'Van school naar duurzaam werk'. De meeste deelnemers zeggen dat ze bezig zijn met het treffen van voorbereidingen voor het moment dat de wet in werking treedt. Dit gebeurt onder andere door elkaar op te zoeken en met alle betrokken partijen om tafel te gaan. Voor het wetsvoorstel vernieuwing van de arbeidsmarktinfrastructuur staan de toekomstige veranderingen vooral goed op het netvlies bij de deelnemers die werkzaam zijn voor de arbeidsmarktregio zelf. De regio's zijn onder andere bezig met het nadenken over de invloed van deze wijzigingen op de samenwerking.

In de ene regio zijn ze verder met het treffen van voorbereidingen voor het wetsvoorstel 'Van school naar duurzaam werk' dan in de andere regio, maar het onderwerp leeft sterk in alle regio's. In een aantal focusgroepen zeggen deelnemers bijvoorbeeld dat zij gezamenlijk aan het nadenken zijn met alle partijen over het opzetten van een jongerenloket. Dit is een centrale plek waar jongeren uit de regio tot en met 27 jaar met al hun vragen over leren, werken en inkomen terecht kunnen. Jongeren kunnen bij een jongerenloket gemakkelijk naar binnen stappen met hun vragen, wat zorgt voor een laagdrempelige manier om hen te ondersteunen en adviseren.

Over het algemeen lijken de meeste deelnemers de wetsvoorstellen te verwelkomen en te zien als goede stap om nog intensiever met elkaar te gaan samenwerken, aangezien iedereen door het wetsvoorstel hetzelfde doel heeft: jongeren uit te laten stromen naar duurzaam werk of een startkwalificatie te laten halen. Het gezamenlijk opstellen van een regionaal plan zorgt er volgens hen voor dat de samenwerking geïntensiveerd wordt. Voor jongeren is deze verbondenheid tussen de betrokken partijen nodig. Dit draagt volgens deelnemers bij aan het verlagen van de kans dat ze uitvallen van school of werk.

Gemeenten hebben de taak om iedereen te ondersteunen naar werk, van jong tot oud. Sommige gemeenten richten zich daarom niet specifiek op jongeren. Een aantal deelnemers geeft aan dat het wetsvoorstel "van school naar duurzaam werk" zorgt dat gemeenten die dat nog niet hebben hopelijk een duidelijkere visie krijgen op de doelgroep jongeren. Volgens deze deelnemers heeft dat een positieve invloed op het ondersteunen van de jongeren die dat nodig hebben in de regio.

Invloed regio-indeling op de samenwerking

In dit hoofdstuk beschrijven we onze conclusies over de invloed van het niet congruent zijn van regio-indelingen op de samenwerking. Daarbij gaan we dieper in op de invloed van de regio-indeling op de kwaliteit van de samenwerking, het scenario wanneer grenzen wel gelijk worden getrokken, en de behoeften van regio's zelf.

3.1 Kwaliteit samenwerking niet afhankelijk van regio-indeling

De kwaliteit van de samenwerking in de onderzochte regio's varieert. Sommige regio's hebben een goede samenwerking, waar de rollen en verantwoordelijkheden van iedere partij duidelijk zijn. Hierdoor is het altijd helder wanneer een jongere door wie en wanneer wordt opgevangen wanneer er sprake is van problematiek die van invloed is op school en werk. Bij andere regio's kan de samenwerking worden verbeterd, voornamelijk in de communicatie met elkaar. Dit lijkt echter niet afhankelijk te zijn van de regio-indeling. Een overlappende regio-indeling zorgt niet direct voor een kwalitatief goede samenwerking, zeggen regio's.

De kwaliteit van de samenwerking hangt niet af van de regio-indeling, maar van vertrouwen en vanuit hetzelfde doel werken. Het gelijk laten vallen van de regio's voor de Doorstroompunten en de AMR draagt niet direct bij aan een betere samenwerking. Sterker nog: regio's denken dat het verplicht veranderen van de regio's in eerste instantie mogelijk zorgt voor bestuurlijke drukte, waardoor het centraal stellen van de jongere mogelijk vergeten wordt. Uit ervaring

zeggen sommige deelnemers dat hervorming bij het bestuur gaat zorgen voor onrust in eerste instantie, wat ze momenteel niet kunnen gebruiken in de voorbereidingen waar regio's momenteel al mee bezig zijn. Dit betreft volgens hen waarschijnlijk een tijdelijk fenomeen, want op lange termijn kan de verandering volgens hen ook zorgen voor minder bestuurlijke drukte.

In bijna alle focusgroepen benoemen regio's dat korte lijnen tussen actoren in de samenwerking en 'weten bij wie je moet zijn' de belangrijkste factoren zijn om een jongere goed te kunnen ondersteunen naar duurzaam werk of een startkwalificatie. Bovendien is goed contact tussen uitvoerders en jongeren van groot belang. Ook lijkt de constantheid van personen in het speelveld van belang te zijn: hoe langer iemand op eenzelfde plek werkt, hoe beter deze persoon het netwerk eromheen kent. Dit draagt uiteindelijk bij aan het creëren van korte lijnen en maakt het vinden van de juiste persoon in de ketenaanpak bij ondersteuning van jongeren gemakkelijker.

Over het algemeen is de samenwerking in de regio's minimaal voldoende zeggen deelnemende regio's en in sommige gevallen uitstekend. Desondanks zegt een merendeel van de deelnemende regio's dat er verbeterpunten zijn wat betreft samenwerking tussen partijen in de regio. Een aantal deelnemers zegt dat iedereen vanuit zijn eigen organisatie werkt met eigen kaders en doelen, maar het einddoel van al deze partijen is gelijk: jongeren ondersteunen om duurzaam aan het werk te gaan of aan een startkwalificatie te helpen. Om dit zo goed mogelijk te laten slagen moet je volgens deze deelnemers de handen ineenslaan en samenwerken. Wanneer de samenwerking tussen de regio's niet goed verloopt, is er een grotere kans dat een jongere van de radar verdwijnt, zegt een aantal deelnemers. Alle regio's zien het belang in van een goede samenwerking tussen Doorstroompunten, AMR's en scholen om jongeren beter naar duurzaam werk en een startkwalificatie te ondersteunen.

Niet-overlappende regio's lijken eerder een excuus te zijn voor dat de samenwerking niet goed verloopt, dan dat het een direct verband heeft met de kwaliteit van de samenwerking (zoals de AVG ook vaker als excuus wordt gebruikt om aan te geven dat samenwerking niet mogelijk is).

3.2 Grenzen gelijktrekken zorgt niet direct voor betere ondersteuning jongeren

Op de vraag aan regio's of het belangrijk is om de Doorstroompunten en de AMR's gelijk te trekken wordt heel wisselend gereageerd. De meeste deelnemers kunnen voordelen benoemen van congruente regio's, maar zijn ook huiverig om de huidige indeling te veranderen. Er zijn vaak allerlei goede argumenten in het verleden geweest om een regio op een bepaalde manier in te delen. De huidige samenwerking is volgens de deelnemers zeker voldoende om op voort te bouwen met de nieuwe wetsvoorstellen in het vooruitzicht. Ook benoemen deelnemers nadelen om de regio's aan te passen. 'Een grens is maar een grens', horen we een aantal keer. En ook regio's die volledig samenvallen moeten afspraken maken met andere AMR's of Doorstroompunten wanneer leerlingen die uitvallen buiten de eigen regio naar school gaan of op een school in de regio zitten, maar buiten de regio wonen.

Enkele deelnemers zeggen dat zij zich kunnen voorstellen dat een regio-indeling met volledige overlap in de toekomst handig kan zijn, vooral op bestuurlijk en beleidsmatig niveau, maar zien daar op dit moment geen meerwaarde in. Dit komt volgens deelnemers onder andere doordat

de bestuurlijke drukte in eerste instantie zal toenemen, wat op dit moment niet goed uitkomt in de voorbereidingen die zij al treffen voor de toekomstige wetten.

De meeste deelnemers zeggen dat het mogelijk makkelijker is om te schakelen tussen partijen wanneer er volledige overlap van Doorstroompunt en AMR is. Een groot deel geeft aan dat dit voornamelijk zorgt voor een betere efficiëntie op bestuurlijk en beleidsmatig niveau, maar niet op het lokale niveau; het niveau van de jongere zelf. De jongere is vooral gebaat bij een zo goed mogelijk contact met één vaste contactpersoon die vertrouwd wordt. Congruentie van de regio's helpt volgens deelnemers vooral om bestuurlijke drukte te minimaliseren en sneller en/of makkelijker te schakelen tussen de betrokken partijen. Sommige AMR's zien daarom een meerwaarde om Doorstroompunten en AMR's volledig te laten overlappen.

Een nadeel van het verplicht gelijktrekken vinden regio's dat alle huidige samenwerkingsverbanden die zijn opgebouwd weer vanaf nul moeten worden vormgegeven. Dit zou volgens meerdere deelnemers onnodig veel tijd en geld gaan kosten. Bovendien zeggen een aantal deelnemers dat dit, uit eerdere ervaringen van verschuivingen in de regio, vaak stroperig en moeizaam verloopt.

Gelijktrekken van Doorstroompuntregio's en AMR's kan zorgen voor minder overlap met andere samenwerkingen die in regionaal verband plaatsvinden. Bijvoorbeeld wanneer de Doorstroompuntregio gelijk worden geschakeld aan de AMR's, dan is in sommige gevallen de overlap met bijvoorbeeld de jeugdzorgregio of veiligheidsregio verdwenen. Grenzen veranderen zorgt daarom volgens sommige deelnemers uiteindelijk weer voor nieuwe grenzen en dus ook voor andere samenwerkingsverbanden die opnieuw moeten worden opgezet.

Regio's communiceren waar dat nodig is over de regio grenzen met elkaar. Een aantal deelnemers legt uit dat het regelmatig voorkomt dat een jongere in een andere regio naar school gaat of aan het werk gaat. Wanneer een kwetsbare jongere naar een naastliggende regio vertrekt om daar naar werk te zoeken, proberen de regio's ook contact te leggen met de partijen in de regio waar de jongere naartoe is vertrokken. Het draait volgens deze deelnemers om het ondersteunen van de jongeren, waarvoor je buiten de kaders van de eigen regio moet denken.

Op de vraag welke regio-indeling het handigst met de toekomstige samenwerking die nodig is hebben regio's geen eenduidig antwoord. Regio's zeggen sceptisch te zijn over het opleggen van een nieuwe regio-indeling. Scenario's over toekomstige regio-indelingen hebben we daarom niet verder kunnen uitvragen, aangezien regio's direct aangaven dat ze niet zaten te wachten op een nieuwe regio-indeling. Een klein aantal deelnemers ziet een voordeel van het gelijktrekken van de regio's met het oog op de toekomst. Vooral de aanwezigen vanuit sommige AMR's die met meer dan één doorstroompunt schakelen lijken hier het voordeel van in te zien. Er zijn ook deelnemers die zeggen dat ze niet weten of dit bijdraagt aan een kwalitatief betere samenwerking. Sommige deelnemers kunnen zich voorstellen dat het met de intensievere samenwerking die nodig is in de toekomst handig kan zijn om de regio's gelijk te trekken. Zij zien echter geen urgentie om dat nu al te doen. Het opnieuw indelen van de regio's betekent namelijk dat er dan nieuwe samenwerkingsverbanden moeten worden opgezet en vormgegeven. Bovendien zijn regio's al geruime tijd bezig met het treffen van voorbereidingen, waar zij zich afvragen of de tijd die zij in deze voorbereidingen hebben gestopt dan allemaal voor niets zullen zijn geweest. Deze uitkomsten zijn behoorlijk vergelijkbaar met de uitkomsten van het onderzoek naar een nieuwe indeling van de zorgregio's zoals dat is uitgevoerd in

2023¹⁷. De hoofdconclusie uit dat rapport luidt: "Het top-down uittekenen en opleggen van een landelijk (theoretisch) ideaalbeeld van regio indelingen is niet de gewenste route. Hiermee wordt geen recht gedaan aan de inhoudelijke opgaven die ten grondslag liggen aan de samenwerking. Het komt de effectiviteit van de regionale samenwerking naar verwachting niet ten goede."

3.3 Aanpassen regio-indeling overlaten aan regio's zelf

Regio's, dit geldt in iets grotere mate voor de gemeenten en de Doorstroompunten dan de AMR's, zien geen noodzaak om tot een landelijke, nieuwe indeling te komen van Doorstroompunten en AMR's. Ze zijn over het algemeen tevreden over de huidige regio-indeling. Dit komt overeen met het resultaat van het eerdere onderzoek dat KBA uitvoerde naar regio-indelingen van RMC's en AMR's¹⁸. Het merendeel van de deelnemers hebben het gevoel dat de samenwerking niet direct beter wordt wanneer zij volledig overlap van Doorstroompuntregio en AMR zullen hebben. Enkele deelnemers geven aan dat ze het zonde zouden vinden wanneer zij worden verplicht om een andere indeling aan te nemen, aangezien ze verschillende samenwerkingsverbanden hebben opgezet die dan weer zouden moeten veranderen. Sommige AMR's die met meer dan één Doorstroompunt werken of Doorstroompunten die met meer dan één AMR werken vinden de kruisbestuiving prettig, de diversiteit zorgt voor nieuwe ideeën en andere good practices.

De regionale aanpak is volgens regio's van toegevoegde waarde, omdat de samenwerking binnen de regio - het niveau van de mbo-scholen - daarmee wordt versterkt. Daarbij moet ruimte blijven voor lokale en subregionale invulling. Zo zijn er ook Doorstroompuntregio's die zijn vormgegeven langs de lijnen van de AMR, maar opgedeeld zijn in subregio's om zo lokale invulling te kunnen geven. Jongeren bewegen zich namelijk overal voort in de regio, ook daarbuiten. Goede ondersteuning van een jongere betreft dus niet alleen een regionale blik, maar ook een lokale blik en soms een bovenregionale blik. Het is daarom vooral belangrijk om als Doorstroompunt en school bereikbaar te zijn en te blijven voor jongeren, die ondersteuning nodig hebben, zeggen regio's. Dit staat los van welke regio-indeling dan ook. De problematiek rondom jongeren verschilt bovendien per regio (denk aan landelijke omgeving versus stedelijk). Daarom is het volgens deelnemers belangrijk om op regionaal, subregionaal en lokaal niveau de vrijheid en ruimte te houden om eigen invulling te geven aan de aanpak om jongeren te ondersteunen. Die vrijheid en ruimte is daarom ook nodig in de keuze van de regio-indeling zeggen de regio's.

De huidige grenzen van Doorstroompunten zijn onder andere opgesteld op basis van lokale behoeftes en beweging van jongeren. Enkele deelnemers geven aan dat je de lokale wereld van jongeren niet moet verwarren met systeemdenken zoals een regio-indeling. De jongere moet centraal blijven staan en daarbij is het kunnen leveren van zo goed mogelijk maatwerk van belang. Om dit maatwerk te kunnen bieden moet de regio-indeling bottom-up worden bepaald. Op die manier staat de indeling het dichtst bij de leefwereld van de jongeren volgens deze deelnemers. Het aanpassen, onder andere van de bereikbaarheid (denk hierbij aan openbaar

¹⁷ *Regio-indelingen zorg en welzijn: een onderzoek naar congruentie, effectiviteit en legitimatie*. AEF (2023)

¹⁸ *Samenwerking binnen grenzen*. Onderzoek naar de indeling van RMC-regio's en arbeidsmarktregio's. KBA Nijmegen (2020)

vervoer of dichtbij en makkelijk te bereiken met de fiets), aan de leefwereld van jongeren draagt bij aan de mogelijkheden om jongeren te ondersteunen.

Gemeenten kunnen – wanneer zij daar behoefte aan hebben – aansluiten bij een andere Doorstroompuntregio. Hiervoor moeten zij een aanvraag indienen bij en vervolgens goedkeuring krijgen van het ministerie van OCW. Meerdere deelnemers zeggen dat deze keuzevrijheid zo moet blijven. Iedere gemeente heeft andere prioriteiten en een variërend aantal inwoners met dezelfde, maar ook verschillende behoeften. Vaak worden hierin lokale kenmerken van de gemeente en hoe de jongeren zich voortbewegen binnen en tussen regio's in meegenomen. Zo willen sommige gemeenten graag blijven in een Doorstroompuntregio die niet in de AMR valt, aangezien jongeren uit deze gemeenten vaak naar scholen gaan die zich in het Doorstroompunt bevinden. Op lokaal niveau is het dus handiger voor de jongeren om aangesloten te zijn bij de Doorstroompuntregio waar deze scholen zich bevinden.

Dilemma's in de toekomstige samenwerking

Dit hoofdstuk beschrijft nog een aantal aanvullende opmerkingen die we hebben opgehaald tijdens het onderzoek. Het zijn verschillende dilemma's die niet echt direct een relatie hebben met de hoofdvraag maar die volgens de deelnemende regio's in de toekomstige samenwerking kunnen zorgen voor knelpunten. We hebben de dilemma's opgehaald tijdens de gesprekken in de regio's.

4.1 Behoefte aan duidelijkere kaders en communicatie

Het is momenteel voor een aantal deelnemers niet geheel duidelijk wie waarvoor precies verantwoordelijk is in de toekomst. Het wetsvoorstel 'van school naar duurzaam werk' zorgt voor een uitbreiding van de doelgroep met oudere jongeren (de groep 23 tot 27 jaar), waardoor het op dit moment nog niet helder is wie een jongere wanneer opvangt en wat daarbij de verantwoordelijkheden zijn van iedere partij (wat is de taak van het Doorstroompunt en wanneer het 'werk en inkomen' aan zet?). Meerdere deelnemers geven aan dat ze het fijn vinden wanneer er duidelijke kaders met rolverdelingen worden geschetst door de ministeries, zodat zij zich kunnen houden aan deze kaders.

Deelnemende regio's willen echter wel graag de ruimte houden om uiteindelijk de keuze te maken hoe zij vormgeven aan deze verantwoordelijkheid.

4.2 Lichte voorkeur van regio's voor nog meer ontschotting

De nieuwe wetsvoorstellen dwingen Doorstroompunten en AMR's om meer ontschotting te creëren tussen dossiers, ook op bestuurlijk niveau, zeggen deelnemers. Er wordt momenteel in de werkwijze nog weinig ontschot zeggen meerdere deelnemers. Nu wordt er vaak gedacht in: mbo voor onderwijs, bij uitval van een jongere het Doorstroompunt inschakelen en als laatste optie is er de gemeente die de jongere kan bijstaan. Een aantal deelnemers geeft aan dat het meer ontschot werken goed is aan de wetsvoorstellen. Sommigen vinden dat er nog meer ontschotting nodig is om nog een betere samenwerking teweeg te brengen.

Iedereen werkt vanuit doelen van diens eigen organisatie, terwijl alle betrokken partijen in de toekomst een gezamenlijk doel voor ogen hebben. Om dit te bewerkstelligen zeggen meerdere deelnemers dat het goed is om ook financiële stromen meer te ontschotten. Ontschotting van de financiële stromen zou volgens hen meer mogelijkheid moeten bieden tot integrale en daarmee effectievere ondersteuning. Een aantal deelnemers is hier wat sceptischer over. Zij zeggen dat ontschotting in de praktijk lastig is, doordat verschillende partijen verschillende verantwoordingsregimes kennen. Over het algemeen lijkt er een lichte voorkeur te zijn van deelnemende regio's voor meer ontschotting van domeinen en geldstromen, al zijn er ook deelnemers die denken dat dit niet helpt bij de complexiteit in de praktijk.

4.3 Jeugdzorg wordt gemist in de aanpak

Bij het mogelijk herindelen van de Doorstroompunten en AMR's vroegen meerdere deelnemers zich af of het niet goed is om ook andere domeinen, zoals jeugdzorg, hierbij te betrekken. Juist kwetsbare jongeren vallen vaker uit. Deze jongeren hebben vaker dan gemiddeld te maken met het zorgdomein, met de jeugdzorg dus. Enkele deelnemers zijn van mening dat wanneer de grenzen van Doorstroompunten en AMR's gelijk worden getrokken, andere regio-indelingen die ook belangrijk zijn bij de ondersteuning van jongeren ook gelijkgesteld zouden moeten worden.¹⁹ Sommige deelnemers zeggen dat ze het geluid van zorgdomein missen in het wetsvoorstel 'van school naar duurzaam werk'. Kwetsbare jongeren hebben behoorlijk vaak te maken met jeugdzorg en hier zijn ook samenwerkingsverbanden ontstaan.

4.4 Meer overeenstemming met primair en voortgezet onderwijs

Een aantal deelnemers meldt dat zij het jammer vinden dat er weinig wordt nagedacht over het preventief aanpakken van jeugdproblematiek op primair en voortgezet onderwijs. Volgens hen begint voor een deel van de jongeren die uitstromen de problematiek vaak al wanneer ze zich op het primair of voortgezet onderwijs bevinden. Meer overeenstemming - van de Doorstroompunten en de contactschool - met het primair en voortgezet onderwijs zorgt mogelijk voor een geringere kans dat jongeren buiten beeld raken voordat zij beginnen aan hun

¹⁹ Een poging tot het maken van een logische indeling van Nederland in regio's werd gedaan door Atlas voor Gemeenten in 2014: De Nieuwe gemeentekaart (G. Marlet en C. van Woerkens) waarin Nederland werd opgedeeld in 57 regiogemeenten met een optimale schaal voor lokaal bestuur. Zie: <https://atlasresearch.nl/wp-content/uploads/De-nieuwe-gemeentekaart-van-Nederland-publicatie.pdf>.

vervolgopleiding. Ondersteuning op het PO en VO kan er volgens deelnemers zodoende aan bijdragen dat de jongeren niet uitvallen.

Bijlage 1: Deelnemers aan het onderzoek

Voor de verkennende interviews hebben we met betrokkenen van Ingrado en VNG gesproken.

We hebben verschillende betrokkenen uit de Doorstroompunten, scholen en arbeidsmarktregio's gesproken. Dit hebben we gedaan door focusgroepen te organiseren waar betrokkenen aanwezig waren die werken voor/bij/met contactgemeenten, contactscholen en centrumgemeenten. De volgende regio's zijn gesproken in het kader van ons onderzoek:

Regio's gezamenlijk deelgenomen aan focusgroepen	
Arbeidsmarktregio's	Doorstroompuntregio's
Friesland	Friesland Noord; Friesland-Oost; Zuidwest Friesland
Zuid-Kennemerland & IJmond	West-Kennemerland
Zuidoost-Brabant; Helmond-De Peel	Zuidoost-Brabant
Flevoland	Flevoland
Groningen	Noord- en Midden Drenthe; Oost-Groningen; Noord-Groningen-Eemsmond; Centraal en Westelijk Groningen
Groot Amsterdam; Zaanstreek/Waterland	Agglomeratie Amsterdam
Haaglanden; Zuid-Holland Centraal	Haaglanden-Westland
Zwolle	IJssel-Vecht; Stedendriehoek; Zuidwest Drenthe; Noordwest Veluwe

De Beleidsonderzoekers

Schipholweg 103
2316 XC Leiden

info@beleidsonderzoekers.nl